

Жіночі портрети
на тлі історії України

Христина Алчевська
народна вчителька

16 квітня – день народження Христини Алчевської - жінки-мецената, педагога, науковця, просвітниці. Її неоціненна заслуга – організація освіти дорослих українців, здебільшого жінок, навчання їх читанню та письму.

Уся родина Алчевських була непере-січною. Христина Алчевська, про яку йде мова, стала фундаторкою Харків-ської приватної недільної жіночої школи. Її чоловік, Олексій Алчевський, був промисловцем, банкіром і меценатом, фактичним засновником міста Алчевськ. Брав активну участь в українському національному русі, очолював харківську «Громаду» (гурток української інтелігенції). Дочка, теж Христина, стала відомою поетесою, перекладачкою і педагогом.

Сини теж прослави-лись: Іван став опер-ним співаком, заснував товариство «Кобзар» у Москві, а Григорій обрав стежу компози-тора.

Христина народилась 4 (16) квітня 1841 р. у містечку Борзні Черні-гівської губернії.

Батько, Данило Журав-льов, викладав у місь-кому училищі,

а мати, аристократка і красуня Аннет, вихованка Смольного інституту для шляхетних дівчат, походила з роду Вуїчів, молдовських господарів (дід, генерал Вуїч – героєм Вітчизняної війни 1812 року).

Один з Вуїчів, Іоакім, навіть вважається «батьком сербського театру». За цією лінією Аннет передались артистичні здібності, вона чудово співала. У дитинстві і Христя грала у домашньому театрі.

Хоча батько Христини і був учителем, він не визнавав жіночої освіти. Дівчинка здобувала освіту самотужки: стоячи під дверима кімнати для уроків, слухала пояснення вчителя братам. Христя мала надзвичайні здібності, і навчилася читати і писати раніше, ніж її брати, а потім ще й писала за них твори для гімназії.

Проте закінчити школу і отримати диплома Христина не змогла. Не маючи системної освіти, вона дуже багато читала. Читання стало ще й панацеєю від горя - коли Христі було 16 років, померла мати, яка була для неї ідеалом доброї, освіченої та інтелектуально розвинутої жінки. Христина вважала, що попри існуючу суспільну думку, жінки

також мають право на освіту і самостійний життєвий вибір, не чекаючи, доки за них вирішать їхню долю. Дівчина потай здобувала книжки, відвідувала заборонені просвітницькі товариства, знайомилася з новими людьми. У 1860-х рр. Христина листувалася з Олександром Герценом. Тоді з'явився псевдонім «Українка», під яким вона друкувала в журналі «Колокол» статті та вірші. Одна з її поезій вразила підприємця Олексія Алчевського, який написав до редакції листа, не знаючи імені авторки. Між молодими людьми розпочалось листування, їх зблизили любов до читання, вміння тонко і глибоко відчувати поезію Шевченка, і, безперечно, інтерес до всього українського.

Невдовзі Христина і Олексій одружились і поїхали до Харкова. Алчевські усвідомлювали, що підтримка української культури та освіти вимагає конкретних дій.

**Олексій і Христина
Алчевські**

13 травня 1862 року ще зовсім молода Христина Алчевська власним коштом відкрила Харківську приватну жіночу недільну школу, яку утримувала протягом усього свого життя.

Недільні школи були безкоштовними навчальними закладами для дітей і дорослих. Христина навчала дорослих потай, бо не мала вчительського диплома. Коли влада офіційно заборонила рух «недільників», вона влаштувала заняття у себе вдома. Вісім років недільна школа існувала нелегально. У березні 1870 р. в будинку міського парафіяльного училища Харківську приватну жіночу недільну школу відкрили офіційно. Алчевська викладала в школі разом з колективом педагогів-сподвижників - понад 100 вчителів працювало безкоштовно.

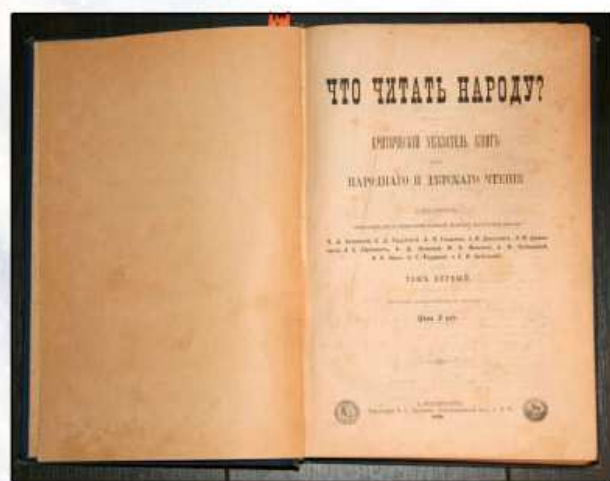
Популярність безкоштовних недільних жіночих шкіл швидко зростала, виникла необхідність у їх подальшому відкритті. 1879 р. Христина Алчевська відкрила недільну школу в селі Олексіївці на Катеринославщині (нині – Дніпропетровська область), де викладав і Борис Грінченко. Учителі в недільних школах працювали завдяки ентузіазму, без будь-якої винагороди. У 1896 р. Алчевська збудувала для школи у Харкові будинок вартістю 50 000 карбованців - єдине власне приміщення тобто таке, що належало школі, серед усіх недільних шкіл Російської імперії. У будинку було вісім класних кімнат, великий зал, шкільний музей та бібліотека.

Завдяки постійній самоосвіті Алчевська мала глибокі й ґрунтовні знання з багатьох дисциплін, прекрасно знала зарубіжну й вітчизняну літературу, добре розумілася на мистецтві, тому й успішно витримала іспит на право керувати жіночою недільною школою та викладати в ній. Окрім викладання офіційно визначених предметів широко подавалися

відомості з української історії, географії, фізики, хімії, природознавства, літератури, гігієни, правознавства. Вчителі на чолі з Христиною Данилівною у своїй практичній роботі користувалися передовими на той час освітніми методиками. В розробці посібників приймали участь відомі вчені Д.І. Багалій, В.Я. Данилевський та ін. Власне, узагальнення досвіду роботи школи й призвело до створення тритомного бібліографічного покажчика - хрестоматії «Що читати народові».

У цій праці подається аналіз 4183 видань, сама Христина Алчевська написала для неї 1150 анотацій. Книга отримала вісімдесят відгуків професорів та інших діячів, була перевидана 17 разів.

ЧТО ЧИТАТЬ НАРОДУ?

ИСТОРИЯ НАРОДНОЙ ШКОЛЫ

НАРОДНОГО И ДУХОВНОГО ШКОЛЫ

1889

№ 1

№ 2

№ 3

№ 4

№ 5

№ 6

№ 7

№ 8

№ 9

№ 10

Діяльна за натурою, Христина Алчевська організовувала освітянські виставки, серед яких були і міжнародні. Зокрема, 1889 р. відбулася Паризька виставка, на якій журі педагогічної секції присудило покажчику «Що читати народові?» найвищу нагороду. Харківська приватна жіноча недільна школа також брала участь в Антверпенській, Брюссельській, Чиказькій, другій Паризькій виставках, де книга отримала нагороди знову.

Просвітництво Христини Алчевської дало рясні плоди. Освіту в Харківській приватній жіночій недільній школі здобуло понад 17 тисяч жінок. Цей заклад готував не просто письменних людей, але й науковців, дослідників, мислителів. Школа була тільки першим кроком Алчевської шляхом просвітництва, вона організувала в Харкові Товариство грамотності і першу громадську бібліотеку (нині Державна наукова бібліотека ім. В. Короленка).

Просвітництво Христини Алчевської дало рясні плоди. Освіту в Харківській приватній жіночій недільній школі здобуло понад 17 тисяч жінок. Цей заклад готував не просто письменних людей, але й науковців, дослідників, мислителів. Школа була тільки першим кроком Алчевської шляхом просвітництва, вона організувала в Харкові Товариство грамотності і першу громадську бібліотеку (нині Державна наукова бібліотека ім. В. Короленка).

Христина

Данилівна багато працювала над науковою методикою викладання, з друку виходили її статті, посібники, мемуари. У посібнику «Книга для дорослих» була вперше врахована специфіка навчання дорослих. З 1899 по 1917 роки книга перевидавалася сорок разів. Понад півстоліття присвятила Алчевська педагогічній діяльності, яка здобула високу оцінку українських та зарубіжних діячів культури. Христина Алчевська була нагороджена почесним дипломом на Всесвітній педагогічній виставці в Парижі, обрана віце-президентом Міжнародної ліги освіти.

Христина Данилівна Алчевська завжди популяризувала українську культуру, мову, народну пісню, творчість Тараса Шевченка. На своїй садибі у Харкові

(тепер будинок Центру громадських зв'язків) у 1899 році встановила перший у світі пам'ятник Тарасу Шевченку, мармурове погруддя роботи скульптора Володимира Беклемішева. Організатор, педагог, науковець, і просто справжня українка – такою ми пам'ятаємо її сьогодні.

Підготовлено науково-методичним відділом
НТБ КНУТД